

על בת ועל אב

אסופת מאמרים על שני דורות במשפחת מהודר

תוכן עינים

1. יעלה המסך בשנית – אביתר שלוש
2. דרור – על דרור אורון לבית מהודר – תקוה וינשטוק
3. על דמותה של דרור – מפי רחל טנן
4. סיפורים קצרים בשוליים – יצחק טישלר, אביעזר שלוש
5. "אל טביב" – על רפאל בן רחל מהודר – אביתר שלוש
6. רפאל מהודר (ליום השבעה לפטירתו) – אברהם אלמליח
7. רפאל מהודר – דוד תדהר

פרסומים על דרור אורון מתוך הרבעון "במה":

8. הספד על דרור אורון – י.ד. אברמסקי
9. יופי וחכמה – אלכסנדר פוקס
10. דברים אחדים על "גנזי צרות וגנזי ישועות" – שמעון הלקין
11. איאס – תרגום מיוונית של דרור אורון
12. שנה למות דרור אורון ז"ל – שרה דבורצקי
13. לזכר דרור אורון, ל' שנים למותה – רעננה מרידור

יעלה המסך בשנית

מאת אביתר (תרי) שלוש

בחרתי להתחיל רשימה זו במילים: "יעלה המסך בשנית". בחירה זו מתאימה למטרה ששמתי לעצמי בהכנת אסופת מאמרים זו והיא, לחשוף בפנינו מחדש את סיפורה המופלא של דרור אורון, אשה צעירה ומיוחדת במינה שפרשת חייה נקטעה בהיותה בת 36 שנה בלבד. מסך על שום מה? משום שעד עתה היו הפרטים אודותיה חבויים מתודעתי ומוסתרים מעיני, וכך גם מאחרים בני דורי. מצידו האחד של המסך ניצבים אלו שהכירוה – חברות לספסל הלימודים, ידידים ומשפחה – והם מתמעטים והולכים. בצידו השני של המסך – אנו, בני הדור החדש, לא מודעים כלל לאשה המרשימה, ליצירתה השוקקת ותאוותה לחיים ולחופש.

הניצוץ שהדליק בי את הסקרנות לגבי דרור אורון היה רשימה שכתבה תקוה וינשטוק לפני מספר חודשים. קראתי – והוקסמתי. לא מזמן חוויתי לראשונה חוויה של עבודת תרגום של מאמר. אמנם היה זה מאמר שכתבתי אני, והתרגום היה מעברית לאנגלית – מלאכה שאמורה להיות קלה יחסית. להפתעתי, מצאתי כי בחירת המילים המתאימות ובחינת ההקשר והצבע במעבר משפה לשפה הם לא פשוטים כלל ועיקר. כשקראתי כי דרור תרגמה יצירות קלאסיות מיוונית עתיקה לעברית, לא יכולתי שלא לחוש שיש באשה הזו יחודיות מסוימת שראויה למחקר מעמיק יותר. ההחלטה לצאת במסע במנהרת הזמן, לחפש את דרור ואת יצירתה היתה אך טבעית עבורי.

הצעד הראשון במסע היה לחפש תמונות שיוסיפו מימד חזותי להארת הרשימה של תקוה. יצחק טישלר, אחיה של דרור, המציא לי תמונות שלה ושל קרוביה אשר שולבו ביחד עם הטקסט המקורי. כך יכולים הקוראים במהדורה השניה של הרשימה, המופיעה אחרי רשימה זו, להתרשם לא רק מהסיפור עצמו אלא גם לראות את הדמויות המופיעות בו. נראה שתמונותיה של דרור משקפות בעצם את תמצית סיפורה – מצד אחד אישה אלגנטית ומטופחת עם חיוך שובה לב, חיוך המזמין אותך לקשר ידידותי עמוק, ומנגד, בתמונה שלה עם בעלה יוסי, מבט תוהה ואף קודר מעט - שאולי מסמל את התהייה של רבים על אי-הצדק שבהליכתה המוקדמת.

רעננה מרידור, שהיתה ידידתה של דרור, העבירה שלוש רשימות הספד שפורסמו במועדים שונים ב"במה": הראשונה "יופי וחכמה" מאת אלכסנדר פוקס ז"ל¹, השנייה "שנה למות דרור אורון" מאת שרה דבורצקי ז"ל², והשלישית רשימה שפורסמה ע"י רעננה עצמה במלאת שלושים שנה למותה של דרור³. הרשימות מובאות סרוקות מתוך המקור ובשלמותן, כדי לא להקרות ולו בטיפה בעוצמה של המילים המקוריות שנבחרו ע"י אלו שהכירו אותה מקרוב. מקריאת הרשימות עלתה בעיני במלוא עוצמת דמותה של דרור, דמות אשר לא הכרתיה: אשה חכמה בעלת כשרון ידידותי ואהבה ללא סייג לבריות, אשה שידידה חוו התעלות רוחנית במחיצתה, אשה שאהבה עברית ואהבה שירה ומימשה אהבות אלו בעצם העיסוק בתרגום ממחזות התיאטרון היווני הקלאסי לעברית.

יש גם טעם נוסף לבחירת "המסך עולה בשנית": אהבתה של דרור לתיאטרון היא זו שדחפה אותה לפעול, ביחד עם ישראל גור ויהודה האזרחי, להופעתו של כתב העת "במה". עבודתה זו נמשכה במקביל למחלתה ובאה לידי ביטוי מגיליון מס' 1 של "במה" (סיון תשי"ט, יוני 1959) ועד לגיליון מס' 4 (טבת תש"ך, ינואר 1960). גליון זה, שפורסם לאחר פטירתה כלל פרק שלם שיוחד לזכרה: דברי הספד שנשא י.ד. אברמסקי בטכס גילוי המצבה⁴, רשימה של שמעון הלקין על הרומן האוטוביוגרפי שלה⁵ וגם

¹ אלכסנדר פוקס, "יופי וחכמה", "במה" מס' 4, תש"ך 1960

² שרה דבורצקי, "שנה למות דרור אורון ז"ל", "במה" מס' 7, תשכ"א 1960

³ רעננה מרידור, "לזכר דרור אורון, ל' שנים למותה", "במה" מס' 116, תשמ"ט 1989

⁴ "במה" מס' 4, עמ' 4

⁵ שם, עמ' 7. הרשימה פורסמה גם בסופו של ספרה "גנזי צרות וגנזי ישועות"

קטע מתוך תרגומה שלה לאיאס של סופוקלס⁶. בריכוז החומר בהמשך לרשימה זו ובמתן ההכוונות לרשימת תרגומיה ויצירותיה, בקשתי להחזיר למרכז הבמה את מה שהותירה לנו דרור, שהוא מעבר לזכרון האישי. הרמת המסך בשנית נועדה לאפשר לנו לא רק להכיר את דמותה אלא גם לחוות את יצירתה מחדש. במה זו אינה הבמה המוכרת לכולנו של התיאטרון הארצי, עליה ניצבים שחקנים עטויי טוגות. זוהי במה וירטואלית באינטרנט, שמעתה ואילך תהייה נגישה תמיד לכל מי שירצה לדעת מי היתה דרור אורון ולקרא משהו עליה ועל יצירתה.

במהלך החיפוש נפגשתי ושוחחתי עם מספר אנשים אשר הכירו את דרור מקרוב. ראשית – עם אחיה יצחק טישלר, שהוסיף לי פרטים המובאים בהמשך על האם חנה בורנשטיין ומשפחתה. לצורך השלמת תמונת הרקע המשפחתי, מובאת רשימה קצרה על רפאל מהודר, אביה הביולוגי, שנפטר גם הוא בטרם עת בהיות דרור כבת שנה. פעילותו הציבורית המרשימה בשלושים ושש שנות חייו מדברת בעד עצמה. קצרים היו ימי האב, קצרים ימי בתו אחריו.

בהמשך שוחחתי עם רעננה מרידור ורחל (ראה) טנן. היתה זו רחל שבקול דרמטי ספרה לי על ידידתה הטובה ביותר – דרור, ועל ארועים שהתרחשו לפני למעלה מחמישים שנה - כאילו אך תמול קרו. קולה היה עבורי כקול הלמות תופים המבשרים על כניסתה של השחקנית הראשית בסיפור למרכז הבמה. קול זה העצים עבורי את החוויה החושית של המסע במנהרת הזמן. משום כך, בחרתי להביא את הדברים כפי שנאמרו, ועד כמה שניתן במילים המקוריות שרשמתי בעת שיחתנו – וזאת כדי לא להפחית מעוצמתן.

בשנה הבאה ימלאו יובל שנים מאז פטירתה של דרור. השם דרור ומושג היובל מתחברים שניהם לרעיון החופש. הבה נפעל לציון שנת היובל מאז פטירתה בהטיית קרן אור מחודשת ליצירתה של דרור. תצאנה המילים שכתבה, מילים הנסותרות מאחרי מסך, מילים חבויות מעין, לחופש חדש, חופש במרחבי המקום והזמן.

יעלה המסך בשנית.

רעות, מרץ 2008

⁶ שם, עמ' 12. ראה גם הערה 9 בהמשך.

דרור

על דרור אורון לבית מהודר

מאת תקוה וינשטוק⁷

באולם ה"באוהאוס" ברחוב דיזנגוף בתל אביב מתקיימת עתה תערוכה לזכר יוסף טישלר, אדריכל שפעל בעיקר בתל אביב ובסביבתה. באלבום שיצא לזכרו מצויין כי טישלר בנה בעיר שלוש מאות בתים, מהם ידועים מאד העומדים עד היום על תילם, כגון "בית ההגנה" בשדרות רוטשילד, הבניינים ליד כיכר הרברט סמואל, הבית בפנינת אלנבי ושוק הכרמל. כמו כן היה עסקן צבורי.

	
עטיפת הספר על עבודותיו של יוסף טישלר	יוסף טישלר נולד 5.4.1887, נפטר 8.1.1971
	
בית הוניגווכס, פינת שד' רוטשילד ורח' בלפור	בית מלון ברציף הרברט סמואל

⁷ הרשימה פורסמה לראשונה ב- "חדשות בן עזר" מס' 313, ב- 31 בינואר 2008. במהדורה מעודכנת זו שולבו מס' תיקונים על בסיס הארות והערות של יצחק טישלר ורעננה מרידור. הוספת התמונות והעריכה ע"י – תרי שלוש.

הביקור בתערוכה הציף אותי בזכרונות מימים רחוקים, על ידידתי דרור.

הידידות ביני לבין דרור החלה בבית הספר התיכון. יום אחד, כשלמדתי בכיתה החמישית, פנתה אלי המורה לאנגלית גברת קריסטל ואמרה כי שתי כיתות מעליי לומדת **דרור טישלר** "ולדעתי היא מתאימה להיות חברה שלך".

גברת קריסטל היתה אישה יפהפיה שלימדה ספרות אנגלית בכשרון של שחקנית. כשקראה לפנינו מ"אותלו" – בהטעמה, בתנועות המתאימות ובעיניים כחולות זוהרות – שבתה את לב כולנו. היא היתה מורה יוצאת דופן בבית הספר הדתי שלנו, וגם הצעתה לי היתה יוצאת דופן.

לא היכרתי את דרור אך היכרתי את השם טישלר – בנסיעות מפתח תקווה לתל אביב, סמוך לבני ברק, הזדקרו לעיני כעשרים בתים על עמודים, בתיים-תאומים בני קומה אחת. זו היתה שכונה שהקים המהנדס טישלר. כשהכרתי את דרור הבנתי למה מצאה גברת קריסטל נקודות חיבור בינינו: גם דרור הצטיינה בלימודים ההומניים, בייחוד בכתיבת חיבורים, וחייה הזכירו במקצת את פרשת חיי.

אולי שמעתי את הדברים מפי דרור עצמה ואולי מחברה אחרת – מסתבר שדרור האמינה כי היא בתם של חנה ויוסף טישלר, אף שלעתים תמהה מניין להוריה, שניהם יוצאי פולין, שארי בשר ספרדים, ילידי הארץ. רק זמן קצר לפני שהיכרתי אותה, כשהיתה בת שש עשרה, גילו לה ההורים את הסוד: אמנם **חנה טישלר** היא אימה, אבל יוסף טישלר הוא אביה המאמץ. אביה הביולוגי, בעלה של אימה בנישואיה הראשונים, היה **רפאל מהודר**. הוא נפטר בגיל צעיר, כשדרור היתה כבת שנה, ואימה נישאה לטישלר שהיה לדרור כאב.

	
רפאל מהודר, אביה של דרור נולד 1889, נפטר אוגוסט 1924	דרור אורון נולדה – 12.9.1923 נפטרה 19.12.1959

רפאל מהודר היה בן למשפחת שלוש הידועה מנווה צדק. אימו היתה אחת מארבע בנותיו של אהרון שלוש, הנחשב לאבי השושלת השלושית בארץ. רפאל היה רוקח. אחיו הצעיר, **אמיל מהודר**, היה בעל פרפומריות בתל אביב ובירושלים. אחת מהן, ברחוב אלנבי סמוך לים, נודעה מאוד בתל אביב הקטנה.

בעלי, **ירוחם לוריא ז"ל**, סיפר כי רפאל נהג להגיע מתל אביב לבית המרקחת שלו, הקרוב ליפו, תוך הליכה ליד פסי הרכבת שנמשכו עד יפו. התורכים ששלטו בארץ אסרו את המעבר ליד הרכבת ומי שעבר היה מוחזר על ידי השוטרים התורכים למקום ממנו יצא – אם הלך מתל אביב ליפו היה מוחזר לתל אביב ולהפך. רפאל מהודר התחכם, וכשהיה יוצא מתל אביב ליפו ומבחין בשוטר – שינה מיד את המסלול ופנה כלפי תל אביב. השוטר היה ממהר להחזירו ליפו – וזו היתה בדיוק מטרת הליכתו. כך עשה בשני הכיוונים. – ותמיד הגיע למטרתו...

בסיום הגימנסיה נרשמה דרור לאוניברסיטה העברית בירושלים, שם למדה ארכיאולוגיה, עברית ויוונית. אהבתה לשפות אלו הובילה אותה לעסוק בתרגום מיוונית לעברית. בין היתר תרגמה את המחזות "היפוליטוס" של אורפידס⁸ ו"איאס" של סופוקלס⁹ וכן תרגומים נוספים¹⁰. קטעים שתרגמה מכתבי איכסלוס נכללו ע"י א.ד. שפיר בתרגומו לספר "איסכלוס ואתונה" מאת ג'ורג' אמרסון, מחקר במקורות חברתיים של הדרמה. היא היתה מעורה בחוגי הספרות והאקדמיה בירושלים ובין ידידותיה היו ראה טנן, שנעשתה מרצה לצרפתית, רעננה מרידור, לימים מורה ליוונית באוניברסיטה, שרה דבורצקי שהיתה למתרגמת מלטינית. כן התיידדה עם פניה שלום, אשתו של פרופסור גרשום שלום.

⁸ הגירסה הראשונה שהודפסה במכונת כתיבה פורסמה בשנית שנים לאחר פטירתה ב- "במה" מס' 66-67, תשל"ה-תשל"ו 1975

⁹ יצא לאור בחוברת של מוסד ביאליק בשנת 1963. סופו של החיבור (859-1420) הושלם ע"י שלמה דיקמן.

¹⁰ תרגומים נוספים של דרור אורון: "איון" לאפלטון, "הוקת האתונאים" לכסנופון ו- "חיי אברהם" לפילון האלקסנדרוני, וכן פרקים מיצירות אריסטופנס ומגנדוס.

 <p>סופוקלס איאס</p>	 <p>כתביעת לאמנות התיאטרון</p> <p>אוריפידס "היפוליטוס" גברית / רחל / אורון</p> <p>סגרת המאמרים:</p> <table border="0"> <tr> <td>ישראל גור</td> <td>ג' קיסל</td> </tr> <tr> <td>אריק בנסי</td> <td>רחל הראל</td> </tr> <tr> <td>מנו עשור</td> <td>מנו פראנק</td> </tr> <tr> <td>אריה נקט</td> <td>רחל ברום</td> </tr> <tr> <td>אליס קלי</td> <td>מרת ארנון</td> </tr> <tr> <td>סלימית רימון</td> <td>מיכאל חיימי</td> </tr> </table> <p>"במסגרת" / ספתח ביבליוגראפי</p> <p>66'67 קיצ'סתיו תשליה-תשל"ו 1975</p>	ישראל גור	ג' קיסל	אריק בנסי	רחל הראל	מנו עשור	מנו פראנק	אריה נקט	רחל ברום	אליס קלי	מרת ארנון	סלימית רימון	מיכאל חיימי
ישראל גור	ג' קיסל												
אריק בנסי	רחל הראל												
מנו עשור	מנו פראנק												
אריה נקט	רחל ברום												
אליס קלי	מרת ארנון												
סלימית רימון	מיכאל חיימי												
<p>איאס של סופוקלס בתרגומה של דרור אורון</p>	<p>היפולטיס של אוריפידס בתרגומה של דרור אורון</p>												
 <p>דרור אורון</p> <p>גנזי צרות וגנזי ישועות</p>	 <p>כתב-עת לאמנות התיאטרון</p> <p>1 (54) סיוון תשי"ט יוני 1959</p>												
<p>"גנזי צרות וגנזי ישועות" רומן אוטוביאוגרפי מאת דרור אורון. זכה בפרס אנה פרנק.</p>	<p>הגיליון הראשון של כתב העת לאמנות התיאטרון "במה" בעריכת דרור אורון, ישראל גור ויהודה האזרחי.</p>												

דרור נישאה לאדריכל יוסף אורון. החתונה נערכה במלון הרצליה ברחוב אחד העם בתל אביב, מקום יוקרתי בימים ההם. בחתונה הציגה לפניי את ירוחם לוריא, שהיה בן דוד של אביה: רחל מהודר, אימו של אביה רפאל, וסולטנה לוריא, אימו של ירוחם, היו אחיות, שתיהן בנות של אהרון שלוש.

דרור האיצה בי להינשא לדודנה ירוחם "אדם אציל נפש ומשורר מעולה." אבל היא לא הספיקה לראות אותנו נשואים. שנים מספר אחר נישואיה, כשהתארחו בביתי באחת מגיחותיה לתל אביב, גילתה גוש בחזה, ולאחר מחלת סרטן, בה עמדה באומץ רב, להתפעלות הרופאים, נפטרה והיא בת שלושים ושש בסך הכל, בדיוק בגיל בו נפטר אביה.

בנה, רפאל – דרור קראה לבעלה יוסף, "יוסי", אך הקפידה לקרוא לילד בשמו המלא רפאל, כשם אביה – היה בן שש במותה ואך זה החל את לימודיו בכתה א'. כעבור שנים מספר התייתם רפאל גם מאביו.

כתב היד של הרומן הביוגרפי שכתבה ולא השלימה – "גנזי צרות וגנזי ישועות", זכה בפרס אנה פרנק מטעם קרן התרבות אמריקה-ישראל לעידוד סופרים צעירים. בעלי ירוחם, הביא לפרסומו ב-1965 בהוצאת עם עובד שבה עבד.

את התערוכה יזם מרכז הבאואהאוס בעקבות ההוצאה לאור של הספר על יוסף טישלר. הספר יצא ביוזמת יצחק טישלר, בנם של יוסף וחנה טישלר, אחיה של דרור מצד אימה. יצחק היה עתונאי נודע לכלכלה בעיתונות הכתובה ובעיקר המשודרת: "על מספרים ואנשים", ו"הפוך על הפוך", יומן הכלכלה של רשת ב'. גם הוא חיבר ספרים אחדים, בהם "אחרונים על הרכס" ב"הספריה לעם" של "עם עובד".

תמונה מחתונתם של יוסי ודרור.
 יושבים משמאל לימין: פורטונה אלישר (קורקידי); דרור אורון; יוסי אורון.
 עומדים משמאל לימין: הדסה אורן; עמנואל אורן; צבי (הרש) ברונשטיין (אחי אמה של
 דרור); אליהו ארן; יעקב טשיאנורף; ידידה להב (אחות לאלי ארן מצד אביו) רלי
 מהודר (יעקובי); לא מזוהה.

דרור אורון ואחיה יצחק טישלר

סיפור מסיפורי תל אביב
 תקוה ויינשטוק 2008

על דמותה של דרור

דברים שספרה רחל (ראה) טנן¹¹:

ביתה של דרור היה בית פתוח לידידים. היו באים אליה להתייעץ בכל מני בעיות של החיים. כמו שבאים אל רב. דרור היתה מקשיבה ונותנת את ראייתה באשר לדרך הנכונה להתמודד עם הבעיות שהועלו לפניה. דבריה היו ניתוח מצבי ולא עצה סתם. היא נתנה לאנשים הרגשה שהם הידיד היחידי שלה. היה לה חוש בלתי רגיל ליצור ידיות, ולתת הרגשה לאנשים שהקשר שלהם אתה הינו יחודי. היא ידעה להיות קשורה לאנשים, ולגרום לאנשים להיות קשורים אליה.

דרור היתה אנטלקטואלית, רגשית-חברתית. היא היתה אדם עם צורך חזק בחופש רוחני ומעשי. סרבה לעבוד באוניברסיטה כאסיסטנטית, כי לא רצתה להיות מחוייבת לבוס מסויים. בעלה הבין אותה ונתן לה לעשות מה שרצתה. היא היתה גם פקחית, עם חוש הומור וביקורת מפותחים, וגם חכמה – היתה לה היכולת להבין ולנתח בעיות.

היה לה חוש צדק מפותח. לדוגמא, כשהיתה בארה"ב¹² עבדה במסעדה שרוב עובדי המטבח שלה היו כושים, שעבדו בתת-תנאים של חום מחריד כשהם מוגבלים לשתייה של כמות קטנה מאד של מים בכל יום. היא רבה עם בעל הבית על היחס הלא אנושי שלו לעובדים. זה הדבר היחידי שספרה לי על עבודתה בארה"ב.

בפעילות משותפת עם ישראל גור היא החזירה לחיים את העיתון "במה"¹³, שהיה מופיע ארבע פעמים בשנה. התאטרון היה חשוב מאד עבורה, והיא נתנה לזה ביטוי דרך "במה". בנוסף לכך היא יסדה עמותה שקבצה אנשים שהיו נפגשים פעם בחודש למפגש של שיחות, והקראת קטעי מחזות וספרות.

דרור היתה מאד מטופחת. היא אהבה לטפח את עצמה, להיות יפה ולמצא חן. היה לה יופי של ספרדיה אוטנטית – שער שחור מסולסל. בזמן המחלה היא עשתה פעולות כדי לרזות, כדי שתמשיך להיות יפה ואלגנטית.

בתחילת המחלה דרור אמרה שאינה רוצה לדעת. אולם לילה אחד, לאחר כשנה של מחלה, קראה לי, לבעלה ולאימה בשעת לילה מאוחרת ופנתה אלינו בבקשה שהיא רוצה לדעת את האמת – האם היא הולכת למות. זה היה לילה נורא. אמרנו לה שאין אנו יודעים. לאחר ההלוייה נודע לי מיוסי בעלה שהוא ידע. הרופא אמר לו עוד מההתחלה שלדרור יש אולי שנתיים לחיות. היא סבלה ונפטרה בכאבים.

לפני מותה בקשה לראות את בתי דפנה, שהיתה אז בת 15-16. שאלתי אותה: על מה את רוצה לדבר אתה, והיא ענתה – עשיתי חשבון שדפנה תהייה האדם האחרון שיזכור אותי חיה ומלאת חיים. היא מאד מאד לא רצתה למות. דאגה מאד לבנה רפאל. זכור לי במיוחד משפט אחד שאמרה לי: "נעשה לי אי צדק גדול". אלו המילים שבחרה לבטא את יחסה למחלתה. היא סבלה ומתה בכאבים קשים מאד.

¹¹ השיחה עם רחל טנן, או כפי שכינוה "ראה" (קיצור של שני שמותיה רחל-לאה), התקיימה בפברואר 2008

¹² דרור שהתה עם יוסי בניו-יורק בשנים 1951-1952, טרם לידת בנה רפאל.

¹³ בגרסתו הראשונה הופיע כתב העת "במה" המוקדש לאומנות התיאטרון, בעריכתו של ג. חנוך ז"ל, במשך חמש-עשרה שנה עד שנת 1948. חידוש הופעתו של כתב-העת בא לאחר הפסקה של אחת-עשרה שנה.

סיפורים קצרים בשוליים

יצחק טישלר מספר:

משפחתה של חנה ברונשטיין, אמה של דרור, הגיעה מהעיירה מונשט אשר ברומניה לצפת באמצע המאה ה-19. הסבא של דרור, חיים ברונשטיין, היה סוחר בזהב ותכשיטים ובמסגרת מסחרו נסע רבות בין צפת לבירות. חנה היתה בת חמישית. בתחילת המאה ה-20 העתיקה המשפחה את מושבה לאלכסנדריה. אם המשפחה נפטרה זמן לא רב אח"כ.

אחרי מלחה"ע הראשונה, חזרה חנה לא"י שם הכירה את רפאל מהודר ונישאה לו כפי הנראה ב-1922. אחיה של חנה, משה ברונשטיין, למד רוקחות בבירות. יתכן וההכרות בין חנה לרפאל מקורה בהיכרות בין רפאל והאח משה, במהלך לימודי הרוקחות של שניהם בבירות. יוסף טישלר היה אמור לבנות בית לרפאל וחנה מהודר על מגרש ברח' אחד העם, שטרם נבנה באותה עת. המגרש נרכש בשותפות עם האח הרש ברונשטיין. אולם רפאל לא זכה לראות בבנין הבית – עקב מותו בטרם עת. לאחר נישואיו של טישלר לחנה, אלמנתו של רפאל, הוא בנה את הבית עבורם. הבית היה ממוקם ברח' אחד העם 65, ובשלב מאוחר יותר נמכר לרבי מבעל"ז. לימים הוא נהרס, ובית אחר הוקם תחתיו.

אביעזר שלוש מספר:

אמי, שושנה (רוז) שלוש ז"ל, ספרה לי כי דרור ואני נולדנו בערך באותו זמן. כיון שלאמה של דרור לא היה חלב ינקה דרור מדדיה של אמי שהייתה משופעת בחלב ולכן יכלה להעניקו לדרור ולי באותו זמן.

הערת העורך: מעניין לציין שגם כינוי החיבה של אמה של דרור, חנה ברונשטיין, היה "רוז".

"אל טביב"

על רפאל בן רחל מהודר

מאת אביתר (תרי) שלוש

רצה הגורל ודווקא מחלה קשה היא זו שקטעה את מפעלו הרפואי והציבורי של רפאל מהודר, שהיה ידוע בכינויו "אל טביב" (הרופא). זוהי נקודת ההתחלה של הסיפור שסופר בדפים הקודמים. בתחילת מלאכת העריכה של אסופת מאמרים זו, בטייטא הראשונה, נרשמו הספורים על דרור ועל אביה ברצף אחד. ברם, כשכמות החומר שהצטבר בידי לגבי דרור גדלה והלכה, התלבטתי אם להפריד את שני הסיפורים לשתי רשימות, שכל אחת מהן עומדת בזכות עצמה. החפיפה בין הסיפורים היתה רק של שנת חיים אחת. הסיפור השני מסתיים במקום שהראשון מתחיל. אולם, לאחר התלבטות קצרה בטלתי מעלי רעיון זה, גם במחיר הסכנה שיתכן והקורא ימצא עצמו מוצף בעודף מידע. הסיבה לכך היא פשוטה: בסיפורה של דרור יש סגירת מעל, וחזרה לחיק משפחת אביה בעת בגרותה. אולם אין זו חזרה של הפרדה אלא חזרה של חיבור. חיבור בין משפחות מהודר וטישילר לכדי משפחה אחת, כפי שבאה לידי ביטוי סמלי בתמונת החתונה. על כך גם העיד יצחק טישלר, כי בילדות הכיר את הדודים לבית מהודר כדודים שלו לכל דבר. אחת שנסגר המעגל ונוצר החיבור, מחוייבים אנו לשמרו במצב זה. סביר כי כך גם היתה רוצה דרור, לו יכולנו לשאול אותה.

מפעל חייו הקצרים של רפאל מהודר מוזכר בכמה מקורות: הראשון שבהם הוא רשימת ההספד שכתב אברהם אלמליח בשבעה למותו – בשנת 1924. יוסף-אליהו שלוש מזכיר את רפאל בספרו "פרשת חיי". יותר מאוחר נכלל סיפורו של רפאל מהודר ב"יהודי המזרח בא"י" של מ.ד. גאון (1937) ובאנציקלופדיה של דוד תדהר (1947). בשנת 1999 היתה לסיפור עדנה מחודשת, בספרו של אמנון מיכלין "מעשי רוקחים". מיכלין הוסיף כמה פרטים שלא היו במקורות שקדמו לו. בחרתי לכלול בהמשך אסופת מאמרים זו את ההספד של אלמליח, וגם את מה שכתב תדהר, בצרוף הערות ביאור.

ראוי שהקורא של הדברים הכלולים בדפים הבאים, יחזור בתום הקריאה לבחון את האוסטריון החקוק על מצבת קברו של רפאל מהודר, שנטמן בבית הקברות טרומפלדור בת"א. אלו הן מילות סיכום לפרשת חיים קצרה, מלאה באהבה לזולת. מן הסתם, עברה אהבה זו בגנים לבתו דרור. בדורנו, דור האינטרנט והדואר האלקטרוני, דור שבו שיחות פנים אל פנים וקשר אישי חם מפנים מקומם לתרבות של שליחת הודעות אלקטרוניות קצרות, כבר קשה מאד למצוא אנשים המסורים כל כך לזולתם. מצבות עם שיר הלל שידמה או ישווה – לא תמצאנה בשום מקום.

תודה לבני משפחת ארן – אלי, אריה ומיכל, שסייעו בעצה ובחומר להכנת רשימה זו.

רעות, מרץ 2008

רפאל מהודר (ליום השבעה לפטירתו)

מאת אברהם אלמליח¹⁴

קשה, קשה מאד לצרף את שתי המלים הללו: רפאל מהודר ו...איננו. הוא המלא-חיים, הוא שכלו מרץ וכלו תנועה, שכלו התמסרות לרעיון תחית ישראל; הוא שכל מעיניו וכל הגיגיו וכל משחבותיו נתונים נתונים היו לתחית ארצנו השוממה — הוא סמל האהבה למין האנושי, ההוא יסגור את עיניו לנצח? ההוא לא ישמיע עוד את קולו באספות לאומיות ולאישתתף עוד בכל מפעל צבורי שיש בו משום תחית השפה, משום בנין הארץ, משום התחדשות העם?

רק מי שהכיר את רפאל מהודר בעבודתו לטובת כל הקנינים הלאומיים של עמנו; רק מי שעבד אתו יחד בענינים צבוריים שונים הוא, רק הוא יוכל להבין את כל מרירותן של המלים המועטות הללו: רפאל מהודר איננו! כי רפאל מהודר היה אחד מאותם הטפוסים המעולים בעלי נשמה רכה ועדינה, שלא נבראו אלא כדי לעשות טובה לאומללים, להחיש עזרה ותמיכה לנדכאים; להשתתף בכל מפעל שיש בו משום בנין ומשום יצירה בא"י. ובשעה שהגולל לא נסתם עדיין על גוף רענן ומלא-חיים כזה, בשעה שמחשבה מרה מנקרת במח כי צעיר מלא כח-עלומים כזה — מוטל לו קר בקברו זה כשבעה ימים רצופים — אי-אפשר כמובן לרכז את הרעיונות בכדי לתאר, ולו גם במלים אחדות, את דמותו הרוחנית של המנוח, שנחטף בדמי עלומיו. היד ממאנת לכתוב, המחשבה מסרבת להתרכז, המלים אינן רוצות להצטרף למשפט שלם.

רפאל מהודר היה סמל הצעיר ארץ-הישראלי, שתחית עמו היא חלק מנשמתו; ששפתו העברית — יסוד לתחיתו, שארצו ההיסטורית — מרכז קיומו הלאומי. הוא היה מקורי בכל דבר. כשכתב מכתב נחומים או מכתב-ברכה, או אפילו מכתב פרטי — בקש תמיד את המקוריות בכל מעשיו — הוא לא רצה מעולם לחקות. אהדתו לכל דל וקשי-יום והרגשתו בצרת-אחרים נבעה מתוך חנוכו, כי בעודנו רך בשנים, כבר טעם את טעם מרירות סבל-המשפחה למרות שמשפחה לא היתה לו עדיין ומכאן חבתו הגדולה לכל סובל, ומכאן עזרתו התכופה בחמר וברוח, לכל עני ולכל אביון ולכל יתום ולכל אלמנה.

את חבתו לארצו ולעמו ולשפתו ינק רפאל מהודר על חלב אמו; כי בהיותו מצד אמו בן למשפחת שלוש הנכבדת, שפעולותיה לטובת בנין א"י ידועות למדי לכל מי שבקי קצת בדברי ימי הישוב בשלושים השנה האחרונות — שאב ממנה את החבה לציון והתמסר גם הוא לבנין היצירה.

רפאל מהודר נולד ביפו בשנת תרמ"ח ויהי אחד התלמידים הראשונים של בית-הספר העברי שבו רכש לו את ידיעותיו בשפה העברית, במות עליו אביו המנוח בנימין מהודר — והוא אז כבן תשע שנים — נסע עם אמו בירותה וישתלם במכללה בתור רוקח מוסמך ממדרגה ראשונה וישוב ליפו שבה השתקע ויתחיל לעבוד בעבודה זו.

מני אז למרות שנותיו המעטות, התחיל לשאת עליו את עול המשפחה כי עליו היה לפרנס את אמו ושתי אחיותיו ואחיו; אך הוא התקדם בעבודתו כי ההצלחה האירה לו פנים ובמתק שפתיו ובהסברת פניו לכל הבא לבית-מרקחתו — הצליח לרכש לו את אהדת כל הקהל היפואי מבלי הבדל דת וגזע, ובית-מרקחתו נעשה מרכז ומקום-פגישה לאל נאורי היהודים והערבים, מושלמים ונוצרים, כי בהשכלתו הרחבה ובשאיפתו לקרב את הגזעים השונים שבארץ, רכש לו את כל הלבבות לאהבה אותו.

בימי מלחמת-העולם, ביחוד, ראינו את רפאל מהודר ואת השתתפותו בצרת אחיו ובני עמו. הוא נמנה בימים ההם לסגן קונסול ספרד ביפו, ובמשרתו החשובה הזאת, השתמש להושט עזרה לכל מי שפנה אליו ב"ימים הנוראים" ההם.

עם גרוש יפו, הגלה גם המנוח עם משפחתו וגם בגלותו זו הקדיש את זמנו ואת כספו לעזור לאחיו, האומללים המגורשים בהיותם במושבות יהודה והגליל, בטבריה ולבסוף — בדמשק. בכל המקומות האלה — היתה יד המנוח נטויה לעזור לאחיו הסובלים מתגרת יד התורקים; ביתו היה פתוח לרוחה ובית-המרקחת שלו הושיט עזרה לעניים ולמחוסרי-אמצעים. בדמשק בפרט הושיט עזרה חשובה מאד לאסירים המדיניים, בא לבקרם לעתים תכופות, התיצב לפני המקומות הגבוהים בשעת-הצרך ויושיט עזרה רפואית לכל המון החולים שנוגפו במחלות מבמרעין-בישין בבתי הסבר.

¹⁴ פורסם בעתון "דאר היום", שנה ששית, גליון רפ"ג: יום רביעי, כ"ז מנ"א התרפ"ד 27 — באוגוסט 1924

בדמשק מצא המנוח יתום מתגולל ברחובות ורחמיו נכמרו עליו ולקחהו לביתו, האכילהו, הלבישוהו ויגדלהו כבן והוא וכל משפחתו דאגו לכל מחסוריו עד שנכבשה דמשק והגולים שבו לארצם ואז הכניסוהו לבית-יתומים בירושלים ובכל חג ומועד בא היתום לבלות את ימי החופש בבית רפאל מהודר ביפו, כבן ההולך לראות את הוריו בימי הפגרא.

אחרי כבוש סוריה ע"י צבאות ההסכמה וחזרת הגולים לארצם, חזר גם המנוח רפאל לעיר מולדתו יפו ותקופה של עבודה פוריה התחילה בחייו. הוא התמסר ביותר מרץ וביותר התלהבות להרבה ענינים צבוריים-לאומיים ויהי עסקן-צבורי במשמעותה היותר אצילה של מלה זו. הוא נבחר ע"י עדת היהודים ביפו בתור חבר לוועד העדה, נבחר בתור ציר לאספת-הנבחרים, חבר להסתדרות הרופאים, חבר לצעירי המזרח; חבר למשפט השלום ועוד. המנוח היה גם מיסדה של האגודה בין-הלאמית של הרוקחים המוסמכים שהוא נבחר להיות יושב ראש בה.

אולם, בתוך הכוס המתוקה הזאת היתה גם טפה מרה: בתוך חיים מאושרים כאלה, חיים של עבודה אנושית-לאמית — היתה מחשבה אחת מרעילה את חיי רפאל, גם בשעות-חייו היותר מתוקות. הוא סבל ממחלה קשה שהוא בעצמו ידע כי הורד תורידהו אלי-שחת, ולכן נסע פריזה במטרה להתרפא; אך הרופאים שידעו כי ימיו ספורים יעצוהו לחזור מיד לביתו והוא בעצמו שדאג פן ימות בארץ-נכריה הרחק מקרוביו ומידידיו וביחוד מעיר מולדתו שאליה היה קשור באלפי נימים ושאותה אהב יותר מנפשו — השתדל לשוב מיד. ביום החמישי שעבר הגיע ליפו ועשרים וארבע שעות אחרי חזרתו לביתו, שבק חיים לכל חי בהשאירו אחריו לאנחות, את אמו את אחיותיו את אחיו ואת אשתו הצעירה שאותה נשא רק לפני שלש שנים ואת בתו הקטנה.

ההלוייה הגדולה שנעשתה לו ושבה השתתף קהל רק מאד מנכבדי היהודים, הנוצרים והמושלמים, קונסולים, באי-כח מוסדות; וההספדים הרבים שנשאו עליו הרה"ג עוזיאל, הרה"ג אהרן בן שמעון, הרה"ג יוסף ארוואץ, האדון קורקידי ועוד — מראים עד כמה היה המנוח חביב על כל הקהל היפואי מבלי הבדל דת וגזע, וכמה גדול צער מכיריו על האי שופרא דבלי בארעא.

נוחה בשלום על משכבך, רפאל, וינעמו לך רגבי עפרך!

	
<p>מצבת קברו של רפאל מהודר בבית הקברות ברח' טרומפלדור בת"א</p>	<p>רפאל מהודר</p>

רפאל מהודר

מאת דוד תדהר¹⁵

נולד ביפו בשנת תרמ"ח (1888) לאביו בנימין, ממשפחה ספרדית מיוחסת של רבנים ועסקנים, ולאמו רחל, בת ר' אהרן שלוש, ממיסדיו ובוניו של הישוב העברי ביפו. למד בילדותו בתלמוד-תורה ורכש את ידיעותיו הראשונות בשפה העברית. בהיותו בן תשע נתינתם מאביו. אז עברה אמו לגור בבירות. שם המשיך את לימודיו בבית-הספר של "אליאנס", השתלם בצרפתית ובלימודים כלליים, נכנס ללמוד במחלקה לרוקחות של האוניברסיטה הצרפתית, גמר בתור רוקח מוסמך ובת"רס¹⁶ חזר ליפו והחל לעבוד במקצועו. בית-המרקחת שלו הצליח לרכוש את אהדת הרופאים והקהל, והוא עצמו כבש לו במהרה עמדה נכבדה בצבור על אף גילו הצעיר, וביתו נעשה מקום פגישה לחברה הנאורה של יהודים, מושלמים ונוצרים בלי הבדל.

בימי מלחמת-העולם הראשונה נתמנה לסגן-קונסול של ספרד ביפו ותודות למעמדו עלה בידו לא פעם לגשת אל השליטים העריצים ולהמתיק את רוע הגזירות והרדיפות על היהודים ולתת חסות ספרדית לכל מי שהיתה רק אפשרות כל-שהיא לקבל אותה. עם גירוש היהודים מיפו-ת"א יצא גם הוא עם משפחתו אל הגליל והקדיש את זמנו וממונו לעזרת הגולים והסובלים במושבות יהודה והגליל, ואחר כן בטבריה ובדמשק, בכל המקומות היה מוכן תמיד לעמוד לימין הנרדפים והנדכאים ולחולים עניים ונצרכים נתן תרופות מבית מרקחתו. גם בדמשק המשיך בהשתדלויות במשרדי השלטון לטובת מהגרים ומגורשים יהודים מארץ-ישראל, וביחוד הושיט עזרה חשובה לאסירים המדיניים בני ארצנו ושקד על ריפוי והספקת תרופות לאנשים שנוגעו במחלות בבתי-הכלא.

אחרי המלחמה חזר הביתה והמשיך בדרך החסד והעזרה¹⁷.

נבחר מטעם יהודי יפו לוועד הקהילה המאוחדת, כציר אספת הנבחרים הראשונה¹⁸. היה חבר בהסתדרות הרוקחים, אגודת צעירי המזרח וחבר במשפט השלום העברי¹⁹. בהשתדלותו נוסדה האגודה הבינלאומית (של בני כל העדות שבארץ) של הרוקחים המוסמכים בארץ-ישראל, ובמשך שלש שנים היה נשיאה. קבל עליו להיות אפוטרופוס לאלמנות ויתומים.

כשתקפה אותו מחלה ממארת נסע לפאריס להתרפא, אך כשהרופאים הודיעוהו כי ימיו ספורים, מיהר לשוב ארצה וממחרת הגיעו לביתו נפטר ביום כ"ב אב תרפ"ד, ונקבר בבית הקברות הישן בת"א.

הניח בת יחידה – דרורה²⁰.

¹⁵ פורסם ב"אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובוניו", דוד תדהר, 1947, עמ' 222-223.

¹⁶ נראה שתאריך זה הוא שגוי, מאחר שמשממע ממנו כי רפאל היה בן 16 כשסיים לימודיו. אמנון מיכלין, בספרו "מעשי רוקחים" שפורסם ב-1999, מייחד קטע לרפאל מהודר, שם הוא מציין את 1910 כשנת סיום הלימודים.

¹⁷ מיכלין מוסיף: "בתום המלחמה שב ליפו והפעיל את בית המרקחת "הבריאות" שסיפק תרופות חינם לנצרכים".

¹⁸ הכוונה היא ל"כנסת ישראל". כנסת ישראל הייתה הארגון הכללי של יהודי ארץ ישראל בימי המנדט הבריטי. כנסת ישראל נתכנסה לראשונה בשנת 1920. הארגון, שכלל את רוב היישוב היהודי בארץ ישראל, למעט החרדים הקיצוניים, זכה להכרה של שלטונות המנדט בשנת 1928. בראש הארגון עמדו אספת הנבחרים והוועד הלאומי. לכנסת ישראל הייתה כפופה הרבנות הראשית שבראשה שני הרבנים הראשיים, האשכנזי והספרדי. כן היו כפופים לה ועדי הקהילות. כנסת ישראל בטלה עם קום המדינה ורוב סמכויותיה נכללו באחריות המדינה (מתוך "ויקיפדיה").

¹⁹ בית משפט השלום העברי היה מערכת שיפוטית להתדיינות בענינים אזרחיים בין בעלי דין יהודיים בתקופת היישוב. בית משפט השלום העברי נוסד ביפו בשנת 1909 על-ידי המשרד הארצישראלי. בהיווסדו עמד בראשו ארתור רופין והמוכיר הראשון שלו היה ש"י עגנון (מתוך "ויקיפדיה").

²⁰ השם הנכון הוא כמוכבן – דרור. הטעות – היא ברישום ע"י דוד תדהר.